

GURASOEN NAHIA EUSKALTZAINDIAREN MENPE

Euskarazko pertsona izenen sorkuntzak abiadura handiagoa eraman du arautzeak baino. Horri esker ditugu Izaro, Amaiur eta Eneritz izeneko neskek eta mutilak. Euskaltzaindiak ordea euskal izendegia finkatu du, eta bere hitzetan esanda “erregistro zibilari aholkuak” ematen dizkio. Erregistroetan, oro har, erakunde horren erreferentziak arau nagusitzat dituzte. Orain oso zaila da mutilari Izaro jartzea eta neskari Iraitz.

Generoari lotutako eztabaida ordea, hainbat izen mistoren gorabeheratik haratago doa. Fokua zabaltzen saiatu gara ondoko erreportajearen.

Onintza Irureta Azkune

@oirureta

IRUDIA: GARBINE UBEDA GOIKOETXEA

Idurre Eskisabel EHuko irakasleak ondoko izenburua duen tesina du egina: *Izena eta izana, euskal izendegia eta sexuaren araberrako bereizketa*. Haur bati izena jartzeak eginkizun hutsala dirudiela dio, baina haren ustez gertaera garrantzitsua da, bai norbanakoarentzat baita jendarte mailan ere. Izenek nortasun soziokulturala dute, izenak nortasun marka dira. Ezagutzen ez ditugun Rakelez eta Aioraz hitz egiten ditugun irudikapen bera egiten al dugu bakoitzaz? Antzeko kuadrillak iruditzen al zaizkigu Borja-Elena-Juan Mari-Verónica eta Oihana-Aitor-Maddi-Iraitz? Eskisabelen iritziz, izenak aukeratzen direnean autodefinizioan ari gara. Izena jartzen dutenek, gaur egun gurasoek, transmititzen dute zergatik den haien umea Aitor edo Antoine. Banaka ez hain erraz, baina izenak multzoan errepassatuta antzeman daiteke gizarteko zein sektorez ari garen.

Izenen iraultza

XVIII. mendean, Luzaiden ba omen ziren familia bereko bost anaia Juan izenekoak. Jose Maria Satrustegi euskaltzainak jaso zuen datua. Anaiei edo ahizpei izen bera ematea ez zaigu bururatzen gaur egun. Izen batzuk ere nekez erabiliko genituzke, hala nola, Zipriano, Serapio, Mari Jose eta Felicitas. Orain Aiora, Iraitz eta Oihan daude boladan. Pertsona izenetan, iraultza garrantzitsua gertatu da 1950eko hamarkada amaieran hasi eta 60ko urteetatik gaur egunera. Iraultza horretan izenak aldatu dira, izenen esanahia aldatu da, eta lehen ez bezala orain gurasoek erabakitzen dute jaioberriak zein izen izango duen. Eskisabelek uste du gauza batean ez dela aldaketarik egin: sexu bereizketan. Oro har jendarteak, eta hizkuntza arautzea dagokion neurrian Euskaltzaindiak, mutilentzat izen batzuk hobesten dituzte eta neskentzat beste batzuk.

Izenen iraultza ez da Euskal Herriko kontua soilik, European eta AEBetan ere gertatu da. Besterik da Euskal Herrian hizkuntza faktorea erabakigarria izan dela.

XX. mende hasiera arte erlijioak botere handia zuen izenak jartzerakoan eta corpora osatzerakoan. Garaian-garaian eta tokian-tokian, erakunde indartsuenek arautu dute izendegia. Horregatik, mendez mende erlijioak zeresan handia izan du. Ondoren, estatuak hartu du haren tokia, nahiz eta sarri elizari eskutik helduta ibili den eta dabilen.

XIX. mende bukaeran eta XX. mende hasieran euskal izendegiaren oinarria ezarri zen. Hego Euskal Herrian, Errepublikak garaia izan zuen berezitasunik: euskarazko izenak indarra hartzen ari ziren, baina momentu politikoari erantzuten zioten izenak ere agertu ziren, hala nola, Libertad, Fraternidad, Tierra eta Cosmos. Francoren diktadu-

Abel

~~Lur~~

Kerman

~~Izaro~~

Eguzki

~~Eneritz~~

Gaizka

Hartz

~~Eloxi~~

Irantzu

~~Aratz~~

~~Irantz~~

Maidier

~~Sarri~~

Kaia

Olaitz

~~Amair~~

Saioa

rak euskarazko izenak eta Errepublikari lotutakoak ezabatu zituen. Erregistroan Iñaki izena ezabatuko zuten eta Ignacio jarri. Hala ere, 1950-60 urteetan, euskal pizkundearekin batera, herritarrak euskarazko izenak jartzeko borrokan hasi ziren.

Aratz izena jartzeko, zergatik izan behar du mutikoa?

Jaioberria erregistratzera daramaten hainbat guraso aztoratuta dabil azken urteetan. Mutikoari Lur izena jarri nahi eta ezin. Neska izena dela erantzuten diote erregistroan, Euskaltzaindiaren pertsona izen zerrendetan hala jartzen duela. "Baina Lur izeneko mutilak eta neskak ezagutzen ditut eta. Nola ezin diodala Lur izena jarri?". Axier Lopezi horixe gertatu zaio Lur jaioberriarekin. (Erreportaje honen azken orrialdean kontatu ditu gorabeherak eta bere go-goeta).

» Euskaltzaindiak euskararen normalkuntzarako arauak ematen ditu eta 2001etik aurrera sexuaren araberrako bereizketa finkatu du izenetan, ordu arteko anbiguotasunak ezabatuz

Halako gertaerek badute azalpena. Esan dugu izenen iraultza gertatu dela, izen berriak sortu dira, baina arautzea izen horiek sortu diren erritmoan baino motelago egin da. Horrela, izen anbiguoak edo mistoak izan ditugu urtetan, Aratz mutilak eta neskak ezagutu ditugu, ohikoa izan da sexu desberdineko senide eta lagunek izen bera izatea.

Euskaltzaindiak euskararen normalkuntzarako arauak ematen ditu eta 2001etik aurrera sexuaren araberrako bereizketa finkatu du izenetan, ordu arteko anbiguotasunak ezabatuz.

Eskisabelek bere tesinan (*Jakin*-eko 202. zenbakian laburpena daukazue) sakon azaltzen du Euskaltzaindiak zein irizpide jarraitu dituen izenak sexuaren arabera bereizteko. Labur-labur esanda ondoko hiru argudioak bildu ditu tesinaren egileak: Espainiako legeak ezartzen duen betebeharra, hau da, izenak lehen unetik izendatua emakumea ala

gizona den argitu behar du; euskararen sisteman beti bereizi izan direla gizon eta emakume izenak; herriaren zentzu komuna kontuan hartzea.

Euskaltzaindiari berari galdetu diogu eta Onomastika batzordeak erantzun digu. Batzordeak hala dio, "Euskaltzaindiak, hizkuntza akademia guztiek egiten duten moduan, erabaki proposamenak egiteko hitzunen erabilera aztertzen du, eta ez da, zentzuzkoa den bezala, eztabaida politikoetan sartzen". Idatzian dio ikertutako dokumentuetan jatorri askotako izenak agertzen direla, batzuk bertakoak, euskarazkoak, eta gehienak kanpokoak. Eta argitzen du: "baina ez dago emakumeak eta gizonak, biak, izendatzeko balio duen izenik". Ondoren, legeari egiten dio erreferentzia eta esaten du Euskal Herriko Hegoaldean, Portugalen, Italian, Alemanian, eta 1996 arte Frantzian, sexua argi bereizi behar dela pertsona izenetan. Euskaltzaindiaren ustez, "gaur egun sexua dela-eta arazoa sortzen duten izenak banaka batzuk baino ez dira: Aiuri, Maren, Amaiur, eta hein apalagoan beste gutxi batzuk. Inoiz jendea kexu da, banaketa hau sexista delakoan, baina kontrako eskabideak ere jaso ditugu: semeari edo alabari jarritako izena beste sexua dutenei debekatu behar zaiela uste dutenenak, alegia". Frantzian legeak ez du esaten izenak zein sexutakoa den argitu behar duenik. Horren gainean hala dio Onomastika batzordeak: "Nolanahi ere, garbi utzi behar da Iparaldean euskal izena erabili duten gehienek argi bereizi dutela sexua eta, esaterako, Oihana guztiak neskak direla".

Euskaraz beti bereizi izan dira emakumeentzako eta gizonentzako izenak?

Gaur egun Euskaltzaindiak dio emakumeak eta gizonak, biak, izendatzeko balio duen izenik ez dagoela. Eskisabelek dio ordea, Euskaltzaindiaren izenen sexu bereizketari buruzko diskurtsoa ez dela beti bera izan, eta izenak ikertzen lan handia egin zuen Jose Maria Satrustegi euskaltzainaren adibidea ematen du. Satrustegi 1972an hasi zen Euskaltzaindiak bultzatutako lehen izendegia egiten, eta ondorioa atera zuen antzinako agiriek azaltzen zutela gizon eta emakumeentzako izen berak erabili izan direla. Nahiz eta hori esan, ez zion bide horri jarraitu, alegia, izen berak bi

Sexu bereizketa azpimarratzeko modu bakarra ez da izen hau ala beste jartzea. Gurasoek badute kontuan zer izan.

» **EUSKALTZAINDIA:**

"Ikertutako dokumentuetan ez dago emakumeak eta gizonak, biak, izendatzeko balio duen izenik"

» **Idurre Eskisabel, EHUKo irakaslea dio aukera galdua izan dela, Euskaltzaindiak bazuela aterabide bat beste eredu baterako oinarriak jartzeko: esan zezakeen Euskal Herrirako hizkuntza arauak ematen dituela eta gai honetan Frantziako legeari jarraitu diola**

sexuetarako baliatzearen bideari, horretarako legea eta herritarren gogo argudio gisa erabilita. Euskarak izenetan sexu bereizketa berezkoa duen zailtasun jartzen duen beste adibide bat bada. Satrustegik toponimian oinarritutako izen asko andre mariaren deiturara moduan aurkeztu zituen, frankismo garaiko legediari ihes egiteko. Beraz, emakume izen bihurtu ziren toponimook. Geroagoko kontuak dira ondoak. Izen berak bi sexuentzat erabili diren garaian hiru izendegi argitaratu ziren, azpimarratuz, euskarazko izenen artean badirela batzuk mistoak direnak. Mikel Hoyos, Urtzi Ihiza eta Xarles Bidegainak ziren izendegiok.

Gaur egungo irizpideak

Euskaltzaindiak, gaur egun, bereizketa egiteko ondoko irizpideak ezarri ditu, salbuespenak salbuespen.

✓ -a eta -e letrez amaitzen diren toponimo eta hitz arruntak emakumezkoen izentzat hartzen dira; -i, -o, -u letrez eta kontsonantez bukatzen direnak gizonentzako izentzat.

✓ Gizon izen bati -a eransteak emakumezko izen bihurtzen du. Beraz, -i, -o, -u letrez eta kontsonantez amaitzen di-

EUSKALTZAINDIK ZAKILA ARAZO LINGUISTIKO BILAKATU ZUENEKOA

Axier Lopez

@alopez

Zeinek ez du ezagutzen Lur izeneko neska eta mutila? Edo Hodei, Sahats, Lizar, Elorri, Aratz, Araitz, Izar, Amets, Iraultza, Amaieur, Iraitz, Izaro edo Aritza izenekoak ere. Ba al da izen bera emakumeek eta gizonek partekatzea arazotzat hartzen duen euskaldunik? Lur hitzak non du aluaren zantzua eta non zakilarena Ur izenak? Bada, Euskaltzaindiak, bere burua Espainian kokatuz eta hango legeak agindutakoari men eginez, sortu duen izendegiak euskaldun askok naturaltasunez darabilguna *de facto* debekatu du. Arazorik ez zen lekuan, ehunka laguni arazoa sortu die. Horien artean gure etxekoei.

Orain bi hilabete jaio zen Lur. Artean izen ofizialik ez bazuen ere, Lur izan da burua mundu honetara atera aurretik eta ondoren. Haurdunaldian ez genuen bere hanka-tartearen berri eduki nahi izan. Genitalen forma bigarren mailako kontua iruditzeaz gain, gure burua eta ingurua ez genituen aurrez baldintzatu nahi genero jakin bati dagokion klixeeekin. Bagenekien horiei, nahitaez, jaio bezain pronto eutsi beharko geniel, beraz, zertarako aurre-ratu. Eta gainera, naturak gordetako sorpresa gehituz, haurdunaldiaren abentura ederrari amaiera politagoa eman genion. Erditzea umeari izena jartzea baino errazagoa izan zen, ordea.

Egun, ospitalean bertan aukera dago alaba-semeen izena erregistrora bideratzeko. Bi aukera daukazazu: gurasoak erroldatuta dauden herriko epaitegira ala umea jaio den tokikora bidaltzea eskaera. Gure kasuan, Zumaiaiko Bake Epaitegira eskaera bidali eta ordubetera jaso genuen hango funtzionarioaren deia: "Euskaltzaindiaren izendegian Lur ez da mutilentzako izenen artean agertzen, beraz beste bat aukeratu behar duzue datozen hiru egunetan". Ondorengo egunetan Zumaiaiko funtzionarioarekin aurrez aurre egondako alditan hesi berarekin egin genuen topo. Baietz, ulertzen zuela arazoa. Berak ere Lur izeneko mutil batzuk ezagutzen dituela, ez zaiola egoera normala iruditzen,

baina... Euskaltzaindiak kontrakoa dioela eta bera legea betetzeko eta betearazteko dagoela. Euskaltzaindiak kontrakoa dioela eta bera legea betetzeko eta betearazteko dagoela. Gipuzkoan azken hilabeteetan erregistratutako Lur zakildunen zenbait erreferentzia ere aurkeztu genion, baina "ezin ditugu kontuan hartu, pertsona horiek akatsak dira". 'Akats' batekin gu oso pozik biziko ginela adierazi bagenion ere, aurrekariaren argudioa baztertu zuen.

Zumaian ezer onik etorriko ez zela ikusita, eskualdeko epaitegi nagusira jo genuen, Azpeitira. Hango funtzionarioari gure kasua aurkeztu eta lan asko eragingo zionaren traza atzeman zionez, ardua gainera kentzeari ekin zion. Beste hizkuntzaren batean Lur hitza aurkituz gero, ez zela arazorik izango esan zigun, eta Zumaiaira lasai –uler bedi, azkar– joateko, di-da konponduko zela.

Kanpoan uso, etxean otso

Euskal Herrian euskarazko izen bat semeari jarri ahal izateko Eskandinaviara jo genuen funtzionario prestuaren gomendio surrealitari esker. Eta horrela aurkitu genuen Europa iparraldean musika instrumentua dela Lur, didgeridooaren antzekoa. Hernanin familia batek hala lortu zuen Lur umea erregistratzea eta guk erreferentzia hura aurkeztu genuen. Zumaiaiko funtzionarioaren erantzuna antologikoa izan zen: sentitzen dut, baina musika tresna hori maskulinoa ala femeninoa den ez dago argi. "Eta objektu bati sexua nola aurkitzen zaio?", gure galderari kilker hotsek erantzun ziotenez, erabaki genuen Azpeitiko epaitegian, orain bai, helegite formalak jartzea; Zumaian, Zarautzen eta beste zenbait herritan azken urteotan Lur bezala erregistratutako hainbat mutilen familia-libururekin batera. Erantzuna handik egun batzuetara heldu zen: "Euskaltzaindia da kasu hauetarako gure erreferentzia bakarra, beraz..."

Izena epailearen esku

Funtzionarioak gu etsitzeko prest ez geundela ikusita, izenen "merkealdia" hasi zen. Lehen eskaintza Lhur izan zen. Alemaniarako izena. Gizonezkoa. Oso. Tarteko H horrengatik, edo. Orduan ezagutu genuen semeari Lur jarri nahi eta Lhur alemaniarra jarri behar izan zion herrikidearen kasua.

Jaiotzaren osteko lehen egun horiek bizi izan dituenak ondo daki zer den orduko urduritasunak, ardurak eta lo faltak sortzen duten neke fisiko eta mentala. Emozioak Igeldoko Mendi Suitzarrean bezala gora eta behera dituzula, epaitegiz epaitegi semearen zakilaz eta izenaz eztabaidatu beharra ez baita xamurra.

Bitarte horretan, ezin diru-laguntzak eskatu, laneko baja tramitatu, umea etxean erroldatu edo bere osasun txartela egin. Denetan familia-liburua da ezinbesteko. Egoera horretan jabetu ginen arazoaren tamainaz, esan zigutenean bost egun genituela izena aukeratzeko, bestela epaileak berak aukeratuko zuela gure semearen izena.

Gurearen antzeko kasu bati jarraiki, Durangoko epaitegian proba egitea erabaki genuen. Aurreko kasu batzuen aurrean abegikorrago azaldu ei ziren han. Gure kasua ikusita, laguntzeko prest azaldu zen –ez genuen ezagutzen– Durangoko pertsona baten etxean erroldatu eta goiz hartan epaitegian saiakera egin genuen. Baina Euskaltzaindiaren doktrina gu baino lehenago heldu zen hara ere.

Gure burua ikusten hasia ginen bidean ezagutu genituen beste guraso batzuen egoera berean: gogoz kontra semeari beste izen bat jarri eta, abokatu eta guzti, epaiketa prestatu behar. Epea amaitzeko bi egunen faltan, azken aukera gisa, Donostiako Epaitegira jo genuen. Funtzionarioen legearekiko fideltasuna epaitegiaren tamainarekiko korrelatiboa izango zelakoan, itxaropen txikia genuen. Ezkonduta ez gaudenez, aita zein den egiaztatu dezakeen bakarra ama dela dio legeak, beraz bikotekidea, bi asteko umea eta hirurok epaitegian bueltaka ibili ginen. Harrezkero, sinesten hasiak ginen funtzionarioei eskatzen geniena delitu baten parekoa zela.

Baina batzuetan Murphyren legeak aldeko jokatzeko du eta, gure harridurarako, epaitegietako *tourné* guztian gizatasunez funtzionatu zuen funtzionario bakarrarekin egin genuen topo eta naturaltasunez heldu zion izenaren gaiari: "Lur edozein euskaldunek ulertzeko moduko hitza da, ez da iraingarria eta Donostian bertan izen bereko mutil asko daude". Bi astez luzatutako "arazoa" 15 minututan konpondu zen. Semea Lur da, baita legearen aurrean ere.

ren izen arruntei -a amaiera erantsita emakume izenak sortzen dira (Haritz/Haritzta, Amets/Ametsa...). Horrez gain, beste bi bide ere proposatzen dira gizon izenetatik abiatuta femeninoak osatzeko: aurretik Andre edo Mari jartzea (Andregoto edo Marimartin, adibidez).

✓ Badira -a letraz amaitzen diren gizon izen historikoak. Horiek bere horretan uzten dira.

✓ Toponimoen kasuan, leku horretan andre mariaren santutegiren bat egonez gero, horri ematen zaio lehentasuna, eta gainerako arauak bertan behera utzita emakume izen gisa hartzen da.

✓ Sabino Aranaren izendegiko izenak bere horretan uzten dira, bereizketa irizpidea euskararen senaren kontrakoa dela uste den arren, onarpen zabala izan dutela argudiatuta.

Aukera galdua

Eskisabelek esango luke aukera galdua izan dela, Euskaltzaindiak bazuela atarabide bat beste eredu baterako oinarriak jartzeko: esan zezakeen Euskal Herrirako hizkuntza arauak ematen dituela eta gai honetan Frantziako legeari jarraitu diola. Alegia, Frantziako legeak ez du eskatzen izenak sexuaren arabera bereizita gotea.

Eskisabelek ez du uste Euskaltzaindia, azken urteetan bere egin duen diskurtsoagatik, beste erakundeak eta gizartea bera baino kontserbadoreagoa denik: "Euskaltzaindiak hori guztia egin du gaur egun indarrean dagoen sexu genero sistema erreproduzitzeko, azken batean sexu genero ideologia hegemoniko horretan erabat sartzen da".

Gizarteak sistema bera erreproduzitzen duela dioenean adibide bat jartzen du jokaera ulertzeko. Emakumea haurdun geratzen denean gurasoaren edo gurasoen gogoeta ondokoa izaten da: neska jaiotzen bada Lorea eta mutila jaiotzen bada Ander. Hau da, neskarentzat izen batzuk ditugu buruan eta mutilarentzat beste batzuk. Sexu genero

"IZENA ETA IZANA EZBAIAN" GIDA PRAKTIKOA

Izena eta izana ezbaian. Euskal izendegia eta sexuaren araberrako bereizketa gida praktikoa udaberriari aurkeztu zuten Euskal Herriko Bilgune Feministak eta Emaginek. Euskarazko izendegiaren binarismoaren inguruko gogoeta piztu nahi dute.

Apirilaren 26ko aurkezpenean gidaren egileek adierazi zuten, izenak gure izaeraren eragiten duenez, gure izana eraikitzeke elementu bat gehiago da. Lorea izena duela esaten badigute iruditeria bat etortzen zaigu burura, besteak beste neska dela, eta Harkaitz dela esaten badigute berriz, bestelako iruditeria. Sexuaren araberrako izenak ezartzea gaintzea proposatzen dute gidaren egileek, binarismoa azpimarratzeko modu bat gehiago baita. Hala esan zuen Libe Eizagirrek: "Mundua geldituko al da Hodei esan eta neska batek eta mutil batek bihurtzen badute aurpegia?".

Gidan estrategiak proposatu dituzte sexuaren araberrako izendegia gaintu eta jaioberriari gustuko izena jarri ahal

izateko, hala nola, ospitaleetako inskripzioak baliatzea, ustez erregistroan baino errazago onartuko dituztelakoan Euskaltzaindiaren araua betetzen ez duten aukerak; froga gisa izen abstraktuak, fikziozkoak edo toponimoak erabiltzea; Espainiako Estatistika Institutu Nazionalan begiratuta frogatu daiteke lehendik neskarentzat eta mutilarentzat erabili direla Maren, Aratz

eta Amaia, adibidez; kontuan hartu erregistro batetik bestera aldeak daudela, alegia, erregistroko langilearen zorrotasunaren edo malgutasunaren arabera Euskaltzaindiaren araudiari men egingo dio edo ez; genero markarik gabeko izenak ere asma daitezke, gidan jaso dituzte batzuk: Ulia, Haika, Aske, Sen, Iraun...

Aurrera begira, sexuaren araberrako presatuta dagoen euskal izendegiari iskin egiteko estrategiak partekatzeke txokoa atondu nahi dute Emaginek eta Bilgune Feministak webgunean. Bitartean, gida praktikoa 3 euroren truke salgai dago bilgunefeminista.eus-en.

sistemarekin ados ez direnek, bereizketa horiek zalantzan jarri nahi dituztenek, bestelako hausnarketa egiten dute umea datorrenean: datorrena datorrela Lorea izango da. Halako adibideak bakanak dira, nahiz eta Eskisabelek dioten azken boladan halako joerak ugalduta iruditzen zaiola.

Besterik da duela gutxi arte mistoa izan den izena mutilari jartzen saiatzea, Eneritz adibidez, eta Euskaltzaindiak orain nesken zerrendan jarri duela gurasoak haien nahia bete ezinik ibiltzea. Guraso horietako askok urtetan izen misto izan direnak hala izaten jarraitzea eskatzen dute. ■

BABESLEA: IVAP

**HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA**

Enplegu Publikoa

- ↳ Lan eskaintzen berrantolatzea
- ↳ Lan poltsak (Eusko Inauteritza)
- ↳ Beste administrazioetako lan eskaintzak
- ↳ Hastapen
- ↳ Osoialerantz 2014-15eko Enplegu Publikoaren eskaintza
- ↳ Ertzaintzaren XIV. Prozesua
- ↳ Enplegu Publikoaren Eskaintza Eusko Legebiltzarian

Prestakuntza

- ↳ Administrazio erakundeak
- ↳ Toki Administrazioak
- ↳ Foru alduerak
- ↳ Berantiarako ikasketak prestakuntza
- ↳ EREU
- ↳ Prestakuntza jardueren berrantolatze prozedura

Euskara

- ↳ Euskara ikasketak
- ↳ Hizkuntza eskaintzak
- ↳ Berantiarako ikasketak prestakuntza
- ↳ Argitalpenak
- ↳ Euskarari lan egiteko iradurak
- ↳ IZO - Irudikatze Zerbitzu Ofiziala

euskadi.eus